

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

УДК 378.147.091.31-051:502/504

DOI: 10.32626/2309-9763.2019-26-1.233-239

Олена Блашкова
Olena Blaskova

ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА. ПІДХОДИ ДО ЇЇ РОЗВ'ЯЗАННЯ

FORMATION OF HUMANISTIC VALUES OF FUTURE TEACHERS OF NATURAL DISCIPLINES AS A PEDAGOGICAL PROBLEM. APPROACHES TO ITS RESPONSE

Стаття розглядає теоретичні і методичні аспекти формування гуманістичних цінностей майбутніх учителів природничих дисциплін у сучасних ЗВО. Розроблено відповідну функціонально-змістову модель і теоретично обґрунтовано педагогічні умови її реалізації.

Ключові слова: майбутні вчителі природничих дисциплін, формування, гуманістичні цінності, модель і педагогічні умови її реалізації.

Цілком очевидно, що проблема формування гуманістичних цінностей студентства загалом та майбутніх учителів природничих дисциплін зокрема на сучасному етапі розвитку суспільства та педагогічної освіти в Україні досі залишається актуальною. Безперечно, у цьому контексті є важливими єдність у підходах до формування гуманістичних цінностей та врахування необхідних умов фахової підготовки студентів.

Переконані, що показником готовності майбутнього педагога до здійснення професійної діяльності, є сформованість майбутнього вчителя, як професіонала, в поєднанні з особистісними ціннісними орієнтаціями гуманного характеру.

Відповідно до цього, вища школа покликана сформувати високий рівень гуманістично-ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів, як професіоналів, що дасть їм змогу стати конкурентоспроможними, високоосвіченими молодими спеціалістами. У свою чергу, реалізація цього можлива за рахунок розробки ефективної моделі формування гуманістичних ціннісних орієнтацій із застосуванням відповідних форм, методів та педагогічних умов.

Важливою у цьому аспекті є думка академіка І. Беґа, який зазначає, що гуманізація виховного процесу передбачає подолання стереотипної системи суб'єкт-об'єктних стосунків та заміну її суб'єкт-суб'єктною системою, за якої суб'єкти виховання є активними і свідомими в соціальній взаємодії [1; 2].

Зауважимо, дослідженням формування морально-духовних якостей студентів, у тому числі і гуманістичних, займалися такі вчені, як Ю. Бабанський, І. Бех, Є. Бондаревська, Т. Власова, І. Грязнов, З. Курлянд, І. Кучинська, Б. Ліхачов, І. Харламов та ін.

Підкреслимо, доцільними педагогічними умовами формування гуманістичних цінностей майбутніх учителів природничих дисциплін є такі:

– гуманізація та гуманітаризація освітнього процесу закладу вищої освіти;

- дотримання особистісно зрієнтованого підходу під час реалізації навчально-виховного процесу;
- орієнтація на формування гуманістичних цінностей у процесі професійного становлення майбутніх педагогів.

Мета статті полягає у визначенні та теоретичному обґрунтуванні методичних підходів до формування гуманістичних цінностей майбутніх учителів природничих дисциплін.

Необхідними завданнями є виявлення і теоретичне обґрунтування педагогічних умов та розробка моделі формування гуманістичних цінностей майбутніх учителів природничих дисциплін.

Загальновідомо, що модель – це штучно створений об'єкт, що є відображенням структури об'єкта моделювання, його складові частини.

Моделювання є формою наочності шляхом спостереження чиеїсь бажаної реакції [4].

На думку науковця Т. Немцової, функціонально-змістова модель – певна система, яка складається з окремих, взємопов'язаних між собою елементів і забезпечує цілісність процесу виховання [5].

Як зазначає науковець Н. Ольхова, процес *моделювання*, допомагає відтворити цілісність вивченого об'єкта, його структуру та функціонування і сприяє збереженню його на всіх етапах дослідження. [6].

Педагог О. Александрова акцентує увагу, що *модель* має відповідати таким вимогам, як відповідність об'єкта моделювання, тобто процесу формування гуманістичних цінностей у фаховій підготовці вчителів, можливість заміщення цього об'єкта на певних етапах дослідження, здатність давати достатню інформацію про згаданий об'єкт [7].

Очевидно, що модель формування гуманістичних цінностей студентів природничих дисциплін відповідно до класифікацій моделей, належить до функціонально-змістових. Така модель складається з визначеної мети, методологічних підходів, принципів та способів їх реалізації, визначених педагогічних умов та очікуваного результату.

Основними характеристиками моделі формування гуманістичних цінностей є цілеспрямований вплив на становлення особистості майбутніх педагогів, реалізації принципу гуманізації в навчально-освітній діяльності, послідовність і наступність формування гуманістичних цінностей, та обґрунтованість визначених їх форм виховання [5].

Зазначимо, сформованість гуманістичних цінностей майбутніх учителів природничих дисциплін є важливою складовою становлення їх базових ціннісних орієнтирів, оскільки є показником сформованості не лише як майбутнього фахівця освіти, а й як особистості.

У цьому аспекті, проаналізуємо структурні компоненти моделі, метою якої є формування гуманістичних цінностей студентів природничих дисциплін у сучасних закладах вищої освіти.

Уважаємо за доцільне зацентрувати увагу, що розроблена нами модель своєю метою передбачає формування гуманістичних цінностей студентів природничих дисциплін, а саме: альтруїзму, емпатії, милосердя та відповідальності, як інтегрованих якостей, що характеризуються природовідповідною поведінкою до навколишнього середовища у соціальній та професійній сферах життєдіяльності.

Відповідно до мети ми окреслили такі завдання функціонально-змістової моделі:

1. Сформувані у студентів знання про основні теорії гуманістичних цінностей і сприяти усвідомленню способів генерування та реалізації гуманної поведінки (розвиток когнітивного компонента).

2. Сприяти вихованню системи відповідних знань та формуванню мотивації майбутніх педагогів на активну, усвідомлену, самостійно гуманну діяльність (розвиток емоційно-мотиваційного компонента).

3. Забезпечити прояв активної природовідповідної поведінки щодо природного середовища на засадах сталого (збалансованого) розвитку та набуття відповідного досвіду самореалізації (розвиток діяльнісно-поведінкового компонента).

Функціонально-змістова модель формування гуманістичних цінностей

<p>Мета: формування гуманістичних цінностей студентів природничих дисциплін альтруїзму, емпатії, милосердя та відповідальності, як інтегрованих якостей особистості, що характеризуються реалізацією гуманної діяльності</p>			
<p>Концептуально-змістовий блок</p>			
<p>Завдання: 1) формувати у студентів знання про основні теорії гуманістичних цінностей та сприяти усвідомленню способів генерування та реалізації гуманної поведінки (когнітивний компонент);</p> <p>2) на основі засвоєних знань, сприяти вихованню системи відповідних знань та формування спрямованості майбутніх педагогів на активну, усвідомлену, самостійну гуманну діяльність (емоційно-мотиваційний);</p> <p>3) забезпечення можливості до прояву активної гуманної поведінки щодо природного середовища та набуття відповідного досвіду самореалізації (діяльнісно-поведінковий)</p>	<p>Підходи:</p> <p>1) особистіно-орієнтований,</p> <p>2) суб'єктно-діяльнісний</p> <p>3) гуманістичний</p> <p>4) системний</p> <p>5) аксіологічний</p>	<p>Компоненти:</p> <p>1) когнітивний</p> <p>2) емоційно-мотиваційний</p> <p>3) діялісно-поведінковий</p>	<p>Зміст виховної діяльності</p> <p>1. Соціальна сфера</p> <p>2. Професійна сфера</p>
<p>Процесуально-діяльнісний блок</p>			
<p>Суб'єкти виховної взаємодії: студенти першого(бакалаврського) та другого(магістерського) рівнів вищої освіти природничих дисциплін, викладачі</p>			
<p>Принципи виховної взаємодії:</p> <p>1. Науковості.</p> <p>2. Цілісності.</p> <p>3. Емоційності навчання та зв'язку з життям.</p> <p>4. Гуманізації та гуманітаризації.</p>			
<p>Педагогічні умови:</p>			
<p>1. Програмно-методичне забезпечення формування гуманістичних цінностей.</p>	<p>2. Педагогічна підтримка проявів гуманної ініціативності в навчально-виховній діяльності.</p>	<p>3. Сприяння саморозвитку гуманістично-ціннісного орієнтування до навколишнього середовища.</p>	
<p>Методи</p>			
<p>Моделювання, класифікація, програмно-цільовий метод (узагальнення, прогнозування).</p>	<p>Метод створення виховних ситуацій гуманістичного змісту, метод педагогічної підтримки, методи організації ситуації, методи стимулювання.</p>	<p>Метод створення виховних ситуацій. Педагогічні технології.</p>	

Форми		
Вивчення установок, ставлень, досвіду, суб'єктивних ідеалів.	Проективні методики, асоціативні методики, методика проективного малюнку, графічні методи, графічний тест “Картина світу”, інтерв'ю “Моє ставлення до навколишнього середовища” О. Леонт'єв, “Опитувальник емпатії Меграбяна-Епштейна”, карусель (для обговорення дискусійних питань), синтез думок (синтез думок на аркуші паперу і виділення те, з чим не згодні) спільний проект, Раунд Робін (коло ідей) акваріум	Розгортання цілісних проблемних ситуацій; інтерактивні технології: мікрофон, незакінчені речення “Мої думки”, мозковий штурм. Навчаючи-учусь, Case-метод, Дерево рішень. Технології ситуативного моделювання: імітаційні ігри та симуляції, суд prose, громадські слухання, розігрування ситуацій за ролями. Технології опрацювання дискусійних питань: метод ПРЕС, займи позицію, зміни позицію, дискусія, дебати.
Аналітико-результативний блок		
Критерії (когнітивний, мотиваційний та діяльнісний), показники вихованості гуманістичних цінностей майбутніх учителів природничих дисциплін.	Рівні сформованості гуманістичних цінностей студентів: високий (творчо-рефлексивний), середній (активно-репродуктивний) та низький (репродуктивний).	
Результат – підвищення рівня сформованих гуманістичних цінностей майбутніх учителів природничих дисциплін.		

Уважаємо, що реалізація окреслених завдань сприятиме засвоєнню майбутніми педагогами низки знань основних гуманістичних теорій щодо ідей визначення гуманістичних ціннісних орієнтирів серед низки загальнолюдських, усвідомлення студентською молоддю важливості засвоєння гуманістичних орієнтирів та потреби інтеграції їх у власні ціннісні орієнтири, вміння планувати та здійснювати особисту поведінку гуманістично-ціннісного спрямування у ставленні до природного середовища.

Переконані, висвітлені завдання сприятимуть ефективним змінам у свідомості студентів, становленні їх ціннісних орієнтирів та реалізації гуманістично-ціннісної діяльності для кращого процесу самовдосконалення майбутніх педагогів.

У контексті вище зазначеного, формування гуманістичних цінностей відбуватиметься на засадах реалізації особистісно зрієнтованого, гуманістичного, системного та аксіологічного підходів.

Зазначимо, процесуально-діяльнісний блок моделі формування гуманістичних цінностей складається з суб'єктів взаємодії, у нашому випадку, суб'єктами є студенти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти та викладачі, що задіяні в навчально-виховному процесі. Необхідним є розуміння викладачами важливості, змістового значення загальнолюдських цінностей, значущості гуманістичних цінностей, потреби засвоєння їх у власні ціннісні орієнтації, та надання допомоги майбутнім педагогам опанувати ними під час реалізації фахової підготовки студентів у навчально-виховному процесі.

Серед принципів виховної взаємодії виокремимо: науковості, цілісності, гуманізації та гуманітаризації, емоційності навчання та зв'язку з життям.

Переконані, реалізація розробленої нами моделі можлива під час здійснення таких педагогічних умов:

- Програмно-методичне забезпечення формування гуманістичних цінностей.
- Педагогічна підтримка проявів гуманної ініціативності з боку викладацького складу в навчально-виховній діяльності.
- Сприяння саморозвитку гуманістично-ціннісного орієнтування до навколишнього середовища.
- Реалізація окреслених вище умов сприятиме, на наш погляд, ефективнішому впровадженню висвітлених меті функціонально-змістової моделі формування гуманістичних цінностей майбутніх педагогів природничих дисциплін.

У цьому контексті, відповідно до розробленої моделі, ефективними методами її реалізації є: методи моделювання; класифікації, програмно-цільові (методи узагальнення та прогнозування); метод створення та організації виховних ситуацій гуманістичного змісту; метод педагогічної підтримки; методи стимулювання; педагогічні технології.

Ефективними формами реалізації мети розробленої моделі ми визначили такі: застосування сучасних проєктивних та асоціативних методик; методики проєктивного малюнку; графічні методи; графічний тест “Картина світу”, інтерв’ю “Мое ставлення до навколишнього середовища” О. Леонтьєва; “Опитувальник емпатії” Меграбьяна-Енштейна; карусель – для обговорення дискусійних питань; синтез думок; створення спільних проєктів; коло ідей (Раунд Робін), акваріум. Застосування інтерактивних технологій, таких як мікрофон, незакінчені речення “Мої думки”, мозковий штурм, навчаючи-учусь, Кейс-метод, Дерево рішень. Форми технологій ситуативного моделювання: імітаційні ігри та симуляції; суд та громадські слухання; розігрування ситуацій за ролями. Технології опрацювання дискусійних питань: метод ПРЕС, займи позицію, зміни позицію, дискусія, дебати.

Зазначимо, що аналітико-результативний блок розробленої нами функціонально-змістової моделі передбачає визначення ефективності процесу формування гуманістичних цінностей студентів природничих дисциплін за допомогою виокремлених критеріїв та їх показників, що визначаються відповідними рівнями сформованості.

Очікуваним результатом ефективності впровадження розробленої функціонально-змістової моделі є безперечно підвищення рівня сформованості гуманістичних цінностей майбутніх учителів природничих дисциплін. Підкреслимо, що фахова підготовка студентів природничих спеціальностей передбачає не лише засвоєння професійних знань майбутніми педагогами, а й оволодіння ними базових основ аксіологічних теорій, що, в свою чергу, сприятиме перетворенню мотиваційної сфери та інтеріоризації поведінки на гуманних основах, за рахунок упровадження спеціальних технологій формування гуманістичних ціннісних орієнтирів.

Ми сподіваємось, що запропонована нами модель у змозі змінити ставлення студентів природничих дисциплін до суті гуманістичних цінностей, таких, як альтруїзм, емпатія, відповідальність та милосердя, адже, цінність стає особистісним надбанням, якщо відбувається саме переживання відповідного емоційного стану студентами.

Очевидним є те, що реалізація процесу доповнення особистих ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів, гуманістичними, передбачається створенням та дотриманням певних педагогічних умов. Уважаємо, що для здійснення цього процесу необхідним є також визначення значущості навчальних природничих дисциплін, доповнення яких, гуманістичним змістом, на нашу думку, сприятиме більш ефективній реалізації запропонованої нами функціонально-змістової моделі. Адже це впливатиме на розуміння майбутніми педагогами ставлення до понять гуманізму та ціннісних орієнтацій, і на подальший розвиток гуманного стилю поведінки, що, в свою чергу, сприятиме формуванню і гуманного типу поведінки у студентів щодо природного середовища.

Слушною у цьому контексті є думка О. Александрової, яка акцентує увагу педагогічної громади на тому, що “Тільки вчитель, який опанував гуманістичні цінності зможе гідно виховати наступне покоління, формувати у вихованців гуманістичний світогляд та гуманне світосприйняття” [7].

Безперечно, не має сумніву, що ефективність трансформації ціннісних орієнтацій студентів на гуманістичний лад реалізується за рахунок гуманної цілеспрямованості цілісного процесу професійної підготовки майбутніх педагогів.

Процес формування гуманістичних ціннісних орієнтацій студентської молоді є складним, оскільки охоплює як сферу навчально-виховної діяльності закладу вищої освіти, так і сферу особистісного розвитку й становлення студентів. Відповідно, проаналізувавши розроблену нами функціонально-змістову модель формування гуманістичних цінностей майбутніх педагогів природничих дисциплін до навколишнього середовища, вважаємо, що ефективність її реалізації можлива за рахунок створення та дотримання відповідних педагогічних умов, на основі принципів гуманізації та гуманітаризації освітнього процесу із застосуванням відповідних форм та методів, враховуючи багатокомпонентність процесу взаємодії усіх учасників навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Александрова О.Ф. Модель формування гуманістичних цінностей у фаховій підготовці майбутнього вчителя // Вісник Запорізького національного університету. 2010. Випуск 2(13). С. 139-145.
2. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ, Академвидав, 2012. 256 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості : у 2 кн. Київ, Либідь, 2003. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. 280с.
4. Бех І.Д. Виховання особистості : у 2 кн. Київ, Либідь, 2003. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади. 344 с.
5. Кучинська І.О. Виховання духовних цінностей дітей і молоді у творчій спадщині Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2002. 104 с.
6. Немцова Т.О. Виховання громадянської ініціативності старшокласників у позакласній діяльності: дис. канд. пед. наук: 13.00.07 / Тетяна Олександрівна Немцова. Київ, 2016. 299 с.
7. Ольхова Н. Аналіз моделі формування світоглядної культури студентів університету // Молодь і ринок. 2012. № 7 (90). С. 138-141.
8. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник. Харків : Прапор, 2004. 640 с.

The article describes and analyzes the author's functional and content model of the formation of humanistic values of natural sciences, namely, certain values such as altruism, empathy, mercy and responsibility as integrated personality traits, characterized by the implementation of humanely oriented activities.

The relevance of the chosen theme is based on the fact that in the present time the reform of the pedagogical education of higher educational institutions and the realization of the course of humanization and humanization of the educational process at the expense of a person-oriented approach, it is necessary to focus on the formation of humanistic values in the process of professional formation of future teachers.

The purpose of the paper is to highlight and analyze the model of the formation of humanistic value orientations of the student youth of natural sciences taking into account the multicomponent process of interaction of all participants in the educational process.

The search materials for writing the article were scientific articles, normative documents, educational-professional programs and curricula of specialties 014 Secondary education (Biology and human health); 014 Secondary education (Geography) and 101 "Ecology" of preparation of the first (Bachelor's) and the second (Master's)) higher education levels scientific-pedagogical manuals and textbooks on the studied issues. In the process of research we used the search-bibliographic method as well as general scientific methods of analysis, synthesis, classification, systematization and generalization of the results of the research.

On the basis of the obtained research study materials, the author's functional and content model for the formation of humanistic value orientations was developed.

The effectiveness of the implementation of the functional and content model developed by the author is possible due to the observance of certain pedagogical conditions, with the observance of the selected approaches and pedagogical principles, in the interaction between the students of the first (Bachelor's) and the second (Master's) levels and the teachers of the educational institution. To this end, the main methods and forms of implementation of the proposed model are identified, which is important for obtaining high results.

It is emphasized on the need to determine the significance of educational natural sciences, the addition of which information humanistic content will contribute to more effective implementation of the proposed model in the educational process. As such an approach enables personal development and formation of future teachers of natural sciences not only from a professional point of view, but also the formation of students' own humane value orientations that will lead to appropriate human-oriented behavior.

Key words: *future teachers of natural sciences, formation, humanistic values, model and pedagogical conditions of its realization.*

УДК 378.091.322:58:37.091.212

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–26–1.239-245

Олена Войтович, Вікторія Перетяцько
Olena Voitovych, Viktoriia Peretiatko

ОРГАНІЗАЦІЯ ГРУПОВОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ “ФІЗІОЛОГІЯ ТА БІОХІМІЯ РОСЛИН”

ORGANIZATION OF GROUP WORK OF UNIVERSITY STUDENTS IN STUDYING THE COURSE “PHYSIOLOGY AND BIOCHEMISTRY OF PLANTS”

У статті розкрито методичні рекомендації до організації групової роботи на лабораторних заняттях; наведено приклади групових завдань для вивчення основних понять із курсу “Фізіологія та біохімія рослин”; представлено результати дослідження комунікативних і організаційних здібностей студентів.

Ключові слова: *групова робота студентів університетів, лабораторні заняття.*

Сучасна українська вища освіта орієнтована на формування різносторонньо розвинутої особистості. Це вимагає вдосконалення методик навчання, їх модернізації, які сприятимуть розкриттю загальних здібностей студентів, зокрема інтелектуальних, комунікативних і організаторських. Сьогодні існує багато форм і методів навчання, що забезпечують краще оволодіння студентами навчальним матеріалом, підвищення якості вмінь і навичок, формуванню компетентностей. Разом з тим, важливо будувати освітній процес таким чином, щоб він був не лише професійно спрямованим, але й не перевантаженим для студентів. Інтерес студентів до навчальної дисципліни зростає, коли поряд із класичними широко використовуються інтерактивні форми і методи навчання.

Групова робота студентів, за нашим розумінням, сприяє підвищенню якості їхньої підготовки з фундаментальних дисциплін. Завдяки груповій формі змінюється характер діяльності педагога і студентів, за той самий проміжок часу виконуються завдання більші за кількістю та різноманітніші за змістом. Окрім того, робота у групі сприяє формуванню соціальних навичок, умінь співпраці в колективі тощо.

Проблема організації групової роботи в закладах загальної середньої та вищої освіти всіх рівнів турбує багатьох науковців, адже її застосування не змінює загальної системи, а дозволяє інтенсифікувати процес через можливість налагодження співнавчання і взаємонавчання.